ACC. N:R M. 11011:/.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

1.

Lu/23

Sägner om skapelsen m.m.

1. Då Gud hade skapat världen kom hin onde fram till honom och bad att få deltaga med skapandet. Gud gav honom då lov att skapa ett träd. Det gjorde han också men förmådde inte skapa bark på trädet. Han fick då syn på en flock getter, som betade i närheten. Hin onde tog en bock, som han slog ihjäl, flådde den och virade skinnet om stammen på det av honom skapade trädet. Skinnet växte fast och blev bark, men på denna fanns alltid ragg. Detta skulle vara orsaken till att de träd som härstamma från frön av det av hin onde skapade, alltid hade mossor och lavar på stammarna. Tyvärr finns ingen uppgift på trädslagets namn. Förmod-

ACC. N:R M. 11011:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ligen avsågs asp, som ofta har raggliknande mossa på stammen.

2. Att aspens sav har en lukt liknande svett, skulle bero på att Kristi kors var av aspträ, hans svett då han bar korset skulle ha hängt in i träet, därefter skulle alla aspar ha denna lukt. Likaså skulle asplövens darrande ha uppkommit vid denna död.

3. Om Noak och arken fanns en visa vars sista strofens lydde:

"Noak främst av alle man på däck,
kröp ner i skutan för att se om den var täck,
men skutan den han höll, ty han var ej av
engelsk plåt, — från Sverige var varenda bit i Noaks båt."

ACC. N:R M.11011:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf. 50

Kryddat bränvin.

Att krydda bränvin var vanligt under böjan av 1900 talet. Bränvin med ilagda apelsinskal kallades pommeransbränvin. I s. k. beskt bränvin fanns malört. Det var vidare vanligt att anis och kummin samt bladen av svarta vinbärsbuskar lades i bränvin. Beskt bränvin ansågs bra mot magåkommor. Ofta blandades alla ovannämda ingredienserna tillsammans. Vitlök i bränvin ansågs ge styrka. Bränvin med salt ansågs bra mot gikt. Att blanda bränvin med något av innehållet i en myrstack, skulle vara bra medel att intaga mot någon sjukdom, vilken är omöjligt att minnas, men troligen var det vattusot.

ACC. N:R M. 11011:4.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV
1.
H.C. 7.

Arbetsgillen.

De gillen här omtalas härröra sig från 1800 talets senare hälft.

1. Brytegille och skättegille hållos vid linberedningen. Till dessa samlades både man- och kvinnfolk, från om möjligt hela byn. Varje gård hade vanligen en linåker och fick därför hålla sådana gillen. Trakteringen bestod förutom mat även av kaffedrickning och förtärande av brännvin. Gillena som började på kvällen varade långt in på natten. Undfägnaden ansågs som betalning för det utförda arbetet.

2. När potatisplockningen var avslutad brukade på varje gård, samtliga plockare bjudas på kaffe med kakor efter kvällsvarden. Detta kallades "päredönten"

ACC. N:R M. 11011:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Denna sed har fortlevat långt in på 1900-talet.

3. Trädgille. Torpare, som inte själva hade dragare, brukade bjuda några åboar eller deras söner och drängar till sig någon dag, för att få köra sina åkrar. Dessa kommo då med hästar eller oxar samt redskap och hjälpes åt att få torparens tegar köda och besådda. De blevo traktera de med mat och dryck. Den som bjöd det mesta brännvinet hade lättast att få körhjälp.

4. Resegille. Det slag av gille som längst bibehållet sin karaktär är resegillet. Det förekommer stundom fortfarande. Vid uppresandet av nybyggnader sammanbjöds så många manspersoner som möjligt. Byggnadssnickaren, som utförde timmerarbetet

ACC. N:R M. 11011:6.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

var självskriven som arbetsbefäl och han kommenderade väldeliga vid uppresandet i synnerhet om han på morgonen fått några extra supar. Innan kvällen skulle byggnadens spanverk vara uppe och helst även läktat. På en stång hängdes en resekrans av blommor och ljung. Stången spikades på sparrarnas mittpar, så att kransen vajade över byggnaden. Bärefter samlades alla deltagarna till fest. Det blev mat och dryck i långa banor, spriten flödade ymnigt och om resegillet skulle anses rektigt lyckat borde deltagarna, få så mycket till bästa att de hade svårt att gå hem. Vid somliga resegillen före kom dans på logen eller i det gröna. Gillet var att anse som betalning för arbetet.

ACC. N:R M.11011:7.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

1.
H.C. 21

Farmor och bäckamannen.

Min farmor som var född i Heljalt berättade att i hennes barndom på 1830 talet, var det inte ovanligt att se bäckamannen. En gång stod det en vagn på gårdsplanen på hennes faders gård. Då farmor kom ut, såg hon en person sitta i vagnen och han tyckte sig känna igen en man från grann-gården. Som vagnen inte var förspänd tyckte hon att det var egendomligt att någon satt där, varför hons utbrast: "Kors sitter du där Nils!" Strax for personen av vagnen och sprang sin väg. Farmor blev först förvånad, men trodde sedan att det var bäckamannen som sprang då han hörde korset nämnas.

En annan gång hände det en natt,

ACC. NR M. 11011:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

då farmor och hennes syster och bror lågo och sovo i "lillastugan" att hon vaknade av att hon hörde dörrarna öppnas och någon person gick in i "österstugan" där föräldrarna tillbringade natten. Hon tyckte sig höra att det var mabomoran, som frågade om hon kunde få låna bröd. Vidare hörde farmor någon som gick ut och stängde dörrarna. Som hon tyckte det var en ovanlig tid på dygnet att gå och låna något, steg farmor upp och gick in i storstugan, där hon frågade sin mor: "Vad ville Hanna?" — "Här har inte varit någon Hanna", svarade modern." — "Ja, men jag hörde ju att hon var här inne och ville låna bröd." — "Det har du drömt" svarade modern. "Gå du ut och

ACC. NR M.11011:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

läggdig!". Farmor gick då tillbaka till tillstugan. Hon måste därvid passera köket och där tyckte hon sig trampa på något ludet, en hund ed. fast hon kunde inte i mörkret se vad det var. Som hennes föräldrar inte hade någon hund, blev hon rädd och sprang in och lade sig i sängen hos sin syster, som sov fattfaiande. Hon kunde inte somna med det samma och snart hörde hon ett hasande ljud på loftet. Där hade fått legat hö och en del frö och smulor låg kvar däruppe. Genom springorna mellan loftbrädena kom nu sådant "möle" vimmande ned över den säng där bröderna låg. Farmor trodde att det var bäckamannen som hon hört och trampat på och som vill hämnas, men tagit fel på sängplatsernas läge.

ACC. N:R M.11011:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bäckamannen.

Om man under mörka kvällar, var borta från hemmet och saknade lykta kunde man få bäckamannen att lysa sig hem. Man sade då: "Bäckaman lys mig; så får du en peng." Strax kom ett sken, som upplyste vägen. Då man kom hem skulle man kasta en slant i eldskenet, som strax slocknade. Tittade man efter dagen däcpå var slanten borta. Svek man sitt löfte d.v.s. inte kastade någon slant blev man sjuk. Bäckamannen kunde förvandla sig till människa eller djur, han kunde också göra sig helt osynlig. Om man såg en hund eller katt i närheten av en bäck eller å, kunde man tro att det var en bäckaman. Han

ACC. N:R M. 11011:1/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

var det samma som Näcken. Ibland kunde man höra musik under någon bro. Då var det näcken som spelade sina vemodiga melodier. Om någon person ville skaffa sig anlag för fiolspelning borde han hänga sin fiol under en bro. Då tog näcken den och "spelade in" den. Det var av vikt att man märkte fiolen med sitt eget blod, annars kunde man ta fel instrument då man hämtade den, ty då hängde där två fioler som voro alldeles lika till utseendet. Tog man fel så att man tog näckens fiol gick det galet. Anfingen blev man sjuk eller också kom näcken att spela en något spratt. Man brukade gärna vilja narra folk vilse så de samlade i någon bäck och blevo våta. Då kunde man höra hur han hänskrattade

ACC. N:R M. 11011:12.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

Spöket vid brudstenen

I trax söder om Perstorps samhälle ligger vid vägkanten, av vägen mot Röstånga, en stor sten som kallas brudstenen. Den skall ha fått sitt namn därav att ett brudfölje, på väg från kyrkan i Perstorp, kört mot stenen varvid vagnen stjälpte och bruden slog ihjäl sig. Folkfantasien påstod att det spökade på denna plats. I mitten av 1800 talet bodde på Ybbarpsgården en sergeant vid namn Stiegler. Historien om spöket berättades för honom, men han bara skrattade åt den. Han var ju krigare och inte rädd för någonting. Emellertid fick han syn för sägen en mörk mark då han var på hemväg mot Ybbarp efter ett besök hos sin fästmö längre söderut i socknen

ACC. N:R M. 11011:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det var vid midnattstid då han nalkades bundstenen. Plötsligt fick han se ett stort eldsken flamma upp på stenen. Modet svek honom och han begav sig springande mot hemmet. Dagen därpå omtalade han sin syn. Om man såg något spöken var det inte bra att tala om det fåmän man hade sovit, man kunde bli sjuk sades det. Något spöken vid bundstenen har icke senare märkts. Stenen ligger fortfarande kvar.

ACC. N:R M. 11011:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Spöken i kyrkan.

Fru Johanna Björk, som i början av 1900 talet skötte städning och eldning i Perstorps kyrka, omtalade att hon en gång sett något för henne oförklarligt inne i kyrkan. Det var tidigt en morgon vid julotiden då det skulle bli aftesång och hon hade begivit sig hemifrån vid 4 tiden, för att vara i kyrkan så tidigt att hon fick den upprätt för gudstjänstbesökarnes ankomst. Hon gick in genom sakristian och därifrån ut i kyrkan. Denna gång gick hon inte genom den vänstra dörren, som hon brukade, utan genom den högra. Då hon kom mitt för altaret såg hon "en vit hand" uppe i luften som "for mot läktaren liksom för att tända ljus där." Hon "hajade till" men fortsatte sin gång till spiseln.

ACC. N:R M. 11011:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sägnen om Vindas borg.

I Tostarps by i Perstorps socken ligger ett hemman något avlägset från de övriga. Det kallas "Vingaboren". Namnet skall, enligt en gammal sägen, uppkommit efter en borg, som byggdes här under medeltiden. Enligt en version skall den ha kallats "Vindarnas borg" enär den låg på ett öppet fält, där blåsten kändes särskilt stark, enligt en annan skall borgen ha hetat "Vindas borg" enär den byggdes av Vinda Ulfstand, som skall ha tillhört den släkt som ägde Trolle-Ljungby. Han skulle ha varit mycket karlvulen, vidit och jagat mycket, samt haft en massa hundar. En rest av gamla stenmuran, som syns i en backe, skulle vara lämningar efter denna borg.

ACC. N:R M. 11011:16.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

Linodling och linberedning.

Under förra århundradet var det vanligt att odling av lin förekom på de flesta hemman och torp. På våren såddes linfröt, som grodde fort, och snart växte linet upp och blommade. Efter blomningen utvecklade sig fröhus. Då linet fram på sommaren var färdigt att skörda, drogs det upp med rötterna och bands i kärvar. Då dessa torkat togs linet in och repades på en repa som bestod av en grov träkam. Därvid föllo fröhusen (kneblena) av. De tillvaratogos, ty fröet skulle användas vid nästa års sådd. På hösten lades linet ut till rötning på en stubbåker. Då det var lagom rötat, vilket man kunde känna med handen, bars det in i bostan, vanligen

ACC. N:R M. 11011:/7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en i en backe ingrävd källare försedd med eldstad. Här ställdes det upp vid väggarna och eld uppgjordes på härden. En person med vana vid detta arbete, passade elden och bar ut linet efterhand som det torkade. Utanför stodo de, som skulle bryta det. Härtill användes en apparat av trä, linbryta eller linbråka. Vid brytningen (bråkningen) föllo det mesta av linhalmens skal, skåvorna, av. Linhalmen togs sedan i handen och lades över kanten på skäktestolen, en uppstående bräda, med andra handen fördes skäktekräk, med vilket man arbetade linet med hugg, så att ytterligare skåvor föllo av. Något av lintågorna följde därvid med ned på marken. Därefter drogs linet över en häckla (hägla),

ACC. N:R M. 11011:18.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

en bräda försedd med järnpinnar. Där-
vid avkammades de sista skävorna
och däryämte något lintågor. Det rena
lin man nu höll i handen samlades
till tottar (lockar). Det virades om te-
nen å spinnrocken och spanns. Härav
blev det garn, som användes vid vävning
att borddukar och finare lintyg. Det lin
som uppsamlades vid avkamningen på
häcklan och som innehöll något skävor
kallades blår. Så det spanns användes
icke tenen utan en annan apparat,
klyngan. Detta garnet kallades blångarn.
Därav vävdes grövre handdukar och ar-
betsskjortor. Även skäktefallet tillvara-
togs, spanns och vävdes. Vid linbryt-
ningen samlades så mycket folk som
möjligt till brytegille. Lin kallades och "hör."

ACC. N:R M. 11011:19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Spökhistorier från Bosarp och Tockarp

Fritz Nilsson berättade att hans fader Axel Nilsson ägde ett hemman i Bosarp i Perstorps socken. Gården var kringbyggd och för att komma in på gårdsplanen måste man passera en port gång i boningshuset. Som denna gång var rätt bred brukade lägges hö i den sida av gången som vette åt bostaden. Det hände stundom att hönsen gjorde sig våpneden i höet. En gång skulle dottern Clara leta efter ägg i höet. Hon fick då klättra upp i järnpöjd med loftet. Just då hon fått några ägg i förklädet kom hon att titta bort åt loftet. Hon såg då en vit skepnad som gick där.

Stundom hördes ovåsen på loftet över förstugan. En kväll beslöt Axel Nilsson sätta sig i förstugan för att om möjligt

ACC. N:R M. 11011:20.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

ta reda på vad som orsakade bullret.
Han råkade somna, men vaknade vid
något ljud på loftet som hördes likt slag
av käppar. Det hördes tre slag. Därvid
blev det iskallt i förstugan.
Från Tockarp berättas att en lantmätare
som gjort något olagligt vid en mätning
icke fick någon ro efter sin död, utan
måste gå omkring med sin kedja om nätterna.
En person som var anykter mötte honom
en natt. Han försökte skämta med spöket,
men fick till straff följa med hela nat-
ten och först vid soluppgången kunde
han hitta ut ur skogen.
En annan person i Tockarp såg ett lik-
följe en natt, som han var tvungen att
följa till kyrkogården. Framför honom
rullade ett grått nystan på vägen.

ACC. N:R M. 11011:21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Självspillingens begravning.

Enligt vad min fader omtalat kan en gammal berättelse finnits om en smed som tog sig av daga genom att hänga sig. Smedens namn är icke bevarat, ej heller vet någon om tiden, men torde det kan vart på 1800 talets mitt. Smeden som var änkling och bodde i ett hus i Ebbarp, hängde sig i en källare. Som självspillingar derma tid icke fingo begravas i vigd jord, blev smedens lik lagt i en grav invid sockengränsen mellan Perstorps och Odensjunga socknar. Det berättades att graven kom att ligga på den jord smeden, längre tillbaka, själv hade ägt. Det var "sackaren" i Åby som ordnade med begravningen. Liket lades på hans vagn och han körde det till graven. Närvarande var en son till smeden, som eftersänts

ACC. N:R M. 11011:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

från den att han vistades. På graven var igenskottad planterade sonen på densamma en rosbuske och vid vardera av ändarna en enbuske. Han yttrade därvid, att om rosbusken växte och enbuskarna dogo skulle fadern bli osalig men om rosbusken dog och enbuskarna växte skulle fadern bli salig. Efter begravningen drucko de närvarande ett stop brännvin. Rosbusken förtvinade och dog bort, men enbuskarna stå än i dag på sin plats de äro nu av jättelika dimensioner. Egendomligtnog har ingen sett något spöken på denna grav, trots att den vidskepelse som folket för hade i dessa trakten.

ACC. N:R M. 11011:23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Språkhistoria

Min fader berättade att då han byggt sitt första hus och jämte sin moder flyttat dit, hördes oväsen på loftet den tredje natten efter inflyttningen. I den tron att det var tjuvar, som ville stjäla bräder, varav det låg en hög där uppe, gick han upp på loftet sedan han klätt sig och tänt en lykta. Där fanns emellertid ingen på loftet. I tron att det endast varit en dröm gick han ner och lade sig men oväsendet började på nytt. Han gick ånyo upp på loftet men där syntes icke någonting. På morgonen gick han runt huset för att se efter fotspår, men där fanns inga. Huset låg med ena gaveln mot en backe från vilken man kunde gå in på

ACC. N:R M. 11011:24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

loftet genom en dörr, som stängdes med en kasp på yttersidan. Han spikade fast dörren och på två nätter var det lugnt. Den tredje natten började ovåsendet igen. Så gick det åter två nätter, som det var lugnt. Han plockade bort brädhögen på loftet, men tredje natten höres ovåsendet igen. Dörren var fortfarande spikad och aska var strödd runt huset, för att man skulle kunna se om det blev fotspår i den. En gång sköt han ett hagelskott upp på loftet och då blev det tyst, men ständigt kom ovåsendet igen var tredje natt. Folket i trakten fick ju veta på händelserna och det var många som gingo dit för att övernatta där och höra på spökerierna. Emellertid

ACC. N:R M. 11011:25.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

måste far och hans moder flytta från huset, enär de inte fingo nattro.
Farmor ville att de skulle hämta dit en "klok" gubbe för att läsa bort otyget. Det fanns en gammal religiös man, som kallades Per Skärare, han ansågs ha sådan förmåga. Far hämtade honom till huset en natt då spökeriet beräknades höras. Per Skärare hade kyrkogårdsjord med sig och strödde den i en ring kring huset. Därefter satte han sig att läsa i Bibeln. Vad som sedan inträffade vägrade min far att omtala, men något spökeri förekom aldrig mera i huset, där han och farmor sedan bodde i flera år. Ovan beskrivna händelse utspelade sig då min far var i tjugo års åldern, alltså omkring år 1877.

ACC. N:R M. 11011:26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Älvaleken.

Betecknningen "älvaleken" är något svåvande, men torde i detta sammanhang vara det samma som Näckens polska. I Perstorps socken lever en gammal man som påstår sig i sin ungdom ha hört musik ute i skogen i närheten av en bäck. Han ansåg att det var Näcken som spelade fiol och han kallade musikstycket älvaleken. Samtidigt med honom hörde hans föräldrar musiken. Som han själv var musikalisk försökte han ur minnet spela vad han hört och det lyckades. Så han spelat några strofer gick det av sig själv. Lycklig vis lossnade en av skruvarna på fiolen. Annars hade han inte kunnat sluta spela då han kom på sista versen påstod han.